

(/)

🏠 (/) > Besættelsen (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Vogterne i Helvedes Forgård

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/biskoppen-og-joedeforfoelgelserne>)

Vogterne i Helvedes Forgård

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 1834

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/vogterne-i-helvedes-forgaard)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/vogterne-i-helvedes-forgaard](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/vogterne-i-helvedes-forgaard)) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [http://www.historie-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/vogterne-i-helvedes-forgaard)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/vogterne-i-helvedes-forgaard](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/vogterne-i-helvedes-forgaard)) **in**

([http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/vogterne-i-helvedes-forgaard&title=)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/vogterne-i-helvedes-forgaard&title=](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/vogterne-i-helvedes-forgaard&title=))

Henrik Werner Hansen

Vogterne i Helvedes Forgård – om Gestapo og de danske bødlers rædselsregime i Kolding

Kolding Politimuseums Forlag, 2020. 192 sider, 180,00 kr.

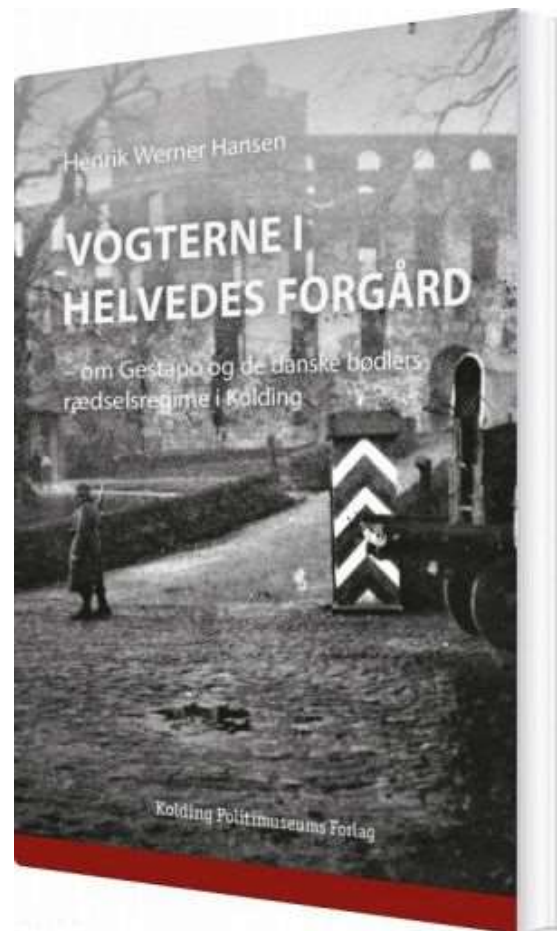
Af Henrik Gjøde Nielsen, direktør, forskningschef, ph.d., Nordjyllands Kystmuseum

Da Gestapo den 4. maj 1945 flygtede fra Staldgården, det hemmelige tyske statspolitis hovedkvarter i Kolding, efterlod de sig et syndigt rod, et ubeskriveligt svineri, bestående af et hav af vin- og spiritusflasker, delvist fordærvede madvarer, åleskind, stålhjelme, afrevne skuldermærker med hagekors, væltet inventar, to knuste billeder af henholdsvis Hitler og Himmler, og en laset kriminalroman med titlen Helvedes Forgård. Den titel kom til at indgå i titlen på Henrik Werner Hansens bog *Vogterne i Helvedes Forgård* – om Gestapo og de danske bødleres rædselsregime i Kolding. Det er en af den slags effektfulde historiske tilfældigheder der forekommer, og som forfatteren har grebet og anvendt, med effekt og med rette. Henrik Werner Hansen, uddannet jurist og tidligere chefanklager ved politimesterembedet i Kolding, konstitueret politimester samme sted og forfatter til bl.a. en bog om Jenny Holm, har skrevet beretningen om Gestapo i Kolding og om stedets bødler og ofre.

Henrik Werner Hansens bog er vellykket, interessant og tankevækkende, og udgangspunktet ligger lige så meget til højre fod som titlen. Staldgården i Kolding er den eneste tilbageværende lokalitet i Danmark, anføres det på bagsiden, der vidner om Gestapos rædselsregime under besættelsen. Sådan ca. i hvert fald med offentlig adgang. Gestapohovedkvartererne i København, Odense og Aarhus blev bombet af RAF, mens hovedkvarteret i Aalborg, det daværende Højskolehotel, endnu står som bygning, nu kollegium. Men Staldgården i Kolding findes, og i denne tillige Celle II, som den blev efterladt af Gestapo. Det er jo i sig selv grund nok til at skrive en bog om stedet, og forfatteren graver dybt: Gestapo opererede i Danmark efter samarbejdspolitikens sammenbrud den 29. august 1943, rykkede ind på Staldgården i Kolding, og fra oktober 1943 til maj 1945 arresterede Gestapo i Sydjylland omkring 1.350 personer, som alle blev anbragt på Staldgården. 49 af de arresterede døde under anholdelse eller i tyske koncentrationslejre, og andre 15 blev henrettet af tyskerne, efter opholdet i Helvedes Forgård.

Her er det så passende at komme med indvendingerne: Bortset fra diverse korrekturfejl, som f.eks. at skrive Himmler med et m (s. 185), har bogen faktisk to titler. På forsiden hedder den *Vogterne i Helvedes Forgård*. På smudstitel, i kolofon og på titelark er det blevet til *Vogterne i Helvedets Forgård*. En træls smutter. Men den slags og korrekturfejl kan man, alt efter gemyt, leve med. Mere betænkeligt i forhold til formidlingen er det, at forfatteren ikke har gjort sig den ulejlighed at forsyne kapitlerne med titler; en service for læseren, så man dels får overblik over hele fremstillingen, dels et vink om, hvad man skal læse i hvert kapitel. Indholdsfortegnelsen, og dermed kapiteltitlerne, er ret lakonisk: Der lægges ud med Forord, derpå følger Kapitel 1, Kapitel 2 osv., frem til Tak og Litteraturliste. Det bidrager ikke just til overskueligheden, og slet ikke når man ser, at det længste kapitel er 67 sider langt, de korteste to sider. Man undrer sig over, hvad der gemmer sig bag titlerne Kapitel 5 og Kapitel 6, f.eks. Det bør forfatteren have i erindring til dennes næste bog, for sådan en bør man håbe på kommer. Det var indvendingerne.

Det er nemlig en glimrende bog, Henrik Werner Hansen har skrevet. Det er en rigtig god idé at skrive en total fremstilling af et Gestapohovedkvarters historie, med fremstilling af såvel bødlernes som ofrenes liv og skæbne. Forordet (s. 7- 10) indkredser temaet, der tager udgangspunkt i en dokumentarfilm om Gestapohovedkvarteret på Staldgården, produceret af Jeanet Rostgaard Hansen 2012, og i den forbindelse fremkomsten af et hidtil forsvundet dokument. Kapitel 1 (s. 13-16), to siders tekst, et foto og en blank side, er en kort historisk fremstilling af stedet, mens Kapitel 2 (s. 17-20) drejer sig om Gestapos indtog på Staldgården. Kapitel 3 (s. 21-30) er en biografi over den lokale Gestapochef August

Wilhelm Naujock, mens Kapitel 4 (s. 31-38) er en biografi over den næste Gestapocheff på stedet, Thees Burfeind. Kapitel 5 (s. 39-106) er Thees Burfeinds redegørelse for Gestapos virksomhed i det sydlige Jylland, som Burfeind under sit fængselsophold i 1948 tog fat på at skrive, med en kort indledning af forfatteren (s. 39) og vurdering af samme (s. 104-106). Herpå følger et ultrakort Kapitel 6 (s. 107-108) om de tyske Gestapofolk på Staldgården. Kapitel 7 (s. 109-160) er biografier over de danske ansatte på Staldgården, mens Kapitel 8 (s. 161-186) er skildringer af enkelte, udvalgte fanger på stedet. Herefter følger Tak (s. 187-188) og Litteraturliste (s. 189-190).

Kapitel 2 rummer en rigtig god redegørelse for Staldgårdens indretning i Gestapos tjeneste, og det er et fint valg at reservere to selvstændige kapitler, Kapitel 3 og 4, til de to Gestapocheffer, som jo var de lokale, øverste ansvarlige for hele elendigheden. Burfeinds beretning, som udgør bogens længste kapitel, skal naturligvis læses med nogle kg salt. Den erfarne jurist, som Henrik Werner Hansen jo er, gør da også opmærksom på, at redegørelsen ikke er helt uproblematisk, skrevet i 1948, mens Burfeind afventede udfaldet af sin egen straffesag. Der har selvsagt været Burfeinds mål at påpege så mange undskyldende omstændigheder som muligt, herunder at han har handlet efter ordre. Det argument blev jo brugt en del i de tidlige efterkrigsår. Men der ud over påkalder Burfeinds beretning sig særlig interesse i at være en tysk, dvs. en Gestapomæssig, førstehåndsberetning fra Gestapos virksomhed i det sydjyske, altså beretninger fra indsatser, razziaer osv., der for en stor dels vedkommende er bekendte fra den lokale besættelsestidshistorie, set fra dansk, dvs. modstandsbevægelsens, side. Her får vi så den tyske version, om end, som antydnet, ikke ganske uhildet. Argumentet om at have handlet efter ordre finder man også og bl.a. hos de tyske Gestapofolk på Staldgården, der omtales i det korte Kapitel 6. Blandt disse lød den hårdeste dom på 12 års fængsel, idet en anden dom blev nedsat fra 16 til 7 års fængsel.

Bogens hovedstykke er efter nærværende anmelders mening Kapitel 7, om de danske ansatte på Staldgården. Det er dette kapitel, der retfærdiggør bogen, og hæver den op over de hidtidige fremstillinger af Gestapos virksomhed i lokalområdet. Kapitlet indledes med en kort, generel redegørelse for denne gruppe, som ikke var stikkere men fastansatte Gestapofolk, der deltog i et antal mishandlinger, og hvis arbejde resulterede i flere hundrede anholdelser. De fleste af de danske ansatte på Staldgården var sidst i tyverne, en enkelt næsten 50, da han gik i Gestapos tjeneste, og uddannelsesmæssigt havde alle kun en kort skolegang bag sig, få var faglærte, og kun en enkelt tidligere straffet. Der var altså ikke tale om sociale tilfælde eller kriminelle eksistenser. Den typiske vej til ansættelsen gik via arbejde for tyskerne, i Tyskland eller Danmark, de fleste sympatiserede med nazismen, men ikke alle var medlem af NSDAP. Den nazistiske sympati har sammen med lønnen formodentlig spillet en rolle i forbindelse med at påtage sig arbejdet for Gestapo, der gav en gennemsnitlig månedsløn på godt 500 kr., eller det dobbelte af en faglært arbejderløn. Desuden har muligheden for at berige sig på ofrenes bekostning muligvis også spillet ind.

Efter denne introduktion tages der fat på en lang række større og mindre illustrerede biografier af danske i Gestapos tjeneste på Staldgården. Der lægges fra land med beretningen om Johannes Rasmussen, kaldet Snogen, som faktisk havde været med i modstandsbevægelsen, og som selv blev taget af Gestapo og indbragt til Staldgården. Efter at have været udsat for tortur nogle dage, brød Rasmussen sammen og tilstod alt. Han fik valget mellem at tage sin straf, som formentlig ville have ført ham i koncentrationslejr, eller at samarbejde med tyskerne. Han valgte det sidste, og alle hængninger faldt bort. Uagtet Rasmussen var gift og havde to børn, indledte han et forhold til Jenny Holm, der, som det diplomatisk anføres, ikke ligefrem led af monogame tilbøjeligheder, og han udviklede sig til en af Gestapos mest brutale bøddler. Det kostede ham livet. Under retsopgøret efter besættelsen blev han idømt dødsstraf, eller livsstraf som det officielt blev betegnet, og han blev henrettet den 13. maj 1948 kl. 01.00 om natten, i Undallslund Plantage ved Viborg. Andre af de danske ansatte på Staldgården fulgte Johannes Rasmussen til henrettelsespladsen, nemlig Hans Kristian Kristiansen, kaldet Smukke Hans, Niels Riis og Peter Karl Brinkmann. For så vidt en ret voldsom statistik. Efter disse biografieres Jenny Holm, som slap med fængsel i 18 år. Der er en for så vidt angår strafudmåling nedadgående bevægelse i biografierne, idet den følgende, Peter Nicolaisen Bollerup, kaldet Grisepeter, blev idømt dødsstraf ved byretten i Kolding. Landsretten nedsatte straffen til livsvarigt fængsel, og sagen gik ikke videre til højesteret. Og sådan skrider fremstillingen frem, person for person. Der er ganske korte biografier over nu i almindelighed ukendte personer, og man møder mere kendte, som Per Birkedal Hansen, bror til Ib Birkedal Hansen, hvis retssag forløb lidt mere ujævnt, idet han ved Kolding ret i 1948

blev idømt livsvarigt fængsel, Vestre Landsret idømte derpå ham dødsstraf, og Per Birkedal Hansen blev senere på året benådet af Justitsministeriet. På det tidspunkt var gassen ved at gå af retsopgøret, og i årene op mod 1950 blev det mere reglen end undtagelsen, at mænd, der havde fået deres dødsdom stadfæstet i Højesteret, blev benådet til livsvarigt fængsel. En anden, der slap for henrettelsespelotonen var Grethe Bartram, der også slog sine folder på Staldgården, og som blev idømt dødsstraf ved alle tre retsinstanser, men benådet af justitsministeren; forskellige årsager har været og bliver bragt på bane, bl.a. hendes unge alder, hendes antireligiøse, materialistiske og kommunistiske opdragelse, og det forhold at hun under fængslingen blev gravid med en fængselsbetjent, men i bund og grund vel primært fordi danske politikere ikke ville lade kvinder henrette. Kapitlet afsluttes med en oversigt over de tyske ansatte på Staldgården, hvis domme har kunnet opspores.

Det er noget af en præstation, der her leveres. I reglen er det de, der valgte den rigtige side, der står i fokus, men her er det alle dem, der var på den forkerte side, som forfatteren møjsommeligt, med omhu og stædighed, har gravet oplysninger frem om. I Henrik Werner Hansens bog lærer man faktisk vogterne i Helvedes Forgård at kende. Dommene anføres, og den eneste oplysning, man savner i den forbindelse, er, at de lange fængselsstraffe jo for en stor dels vedkommende blev eftergivet og aldrig fuldt udstået. Men det er forståeligt, at forfatteren har valgt at sætte punktum efter de mange domme.

Det sidste Kapitel 8 handler om de danske fanger, eller rettere ofre, på Staldgården. Det er, som det anføres, ikke muligt at gennemgå samtlige ca. 1.350 fangers ophold, men enkelte personer behandles, og der forklares i kapitlet om nogle af de navne og citater, der er kradsat ind i væggene i den endnu bevarede Celle II. Blandt de biograferede er kriminaldommer Emil Gustav Strøbech, der også var byleder for modstandsbevægelsen i Kolding og som også udtalte sig, da det i 1947 blev bestemt, at celle II skulle bevares, samt Haldor Hald, der var præst i Vejle. Endelig præsenteres en del af de mennesker, der har indskrevet deres navne på væggen i Celle 2, og til slut omtales nogle af Gestapos torturinstrumenter, og den ramponerede bygning i forbindelse med Gestapos exit i maj 1945.

Gestapo oprettede hovedkvarter i Danmark i Shellhuset i København, og det er naturligvis en ganske særlig historie. Desuden oprettedes som nævnt hovedkvarterer, de såkaldte Aussendienststelle, i Odense, Kolding, Esbjerg, Aarhus og Aalborg, og under disse tillige adskillige Nebenstelle eller underafdelinger i andre mindre byer. Nu har vi fået beretningen om hovedkvarteret i Kolding; en beretning, som især glimrer ved den systematiske gennemgang af de danske ansatte på Staldgården. Henrik Werner Hansens bog inspirerer til, at der tages fat på tilsvarende fremstillinger for Gestapos øvrige hovedkvarterer i Danmark, og tillige tilsvarende fremstillinger for underafdelingerne. Det bør gøres.

[Historie-online.dk, den 19. januar 2021]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/biskoppen-og-joedeforfoelgelserne>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

(<http://www.historie-online.dk/boger/i-dette-oejeblik>) (<http://www.historie-online.dk/boger/far-hvad-er-fred>) (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/gestapo>)